

POSTVERKET'S FRANKOTECKENS- EXPEDITION FÖR SAMLARE

Föredrag 1943 av Uno Söderberg, föreståndare för PFFS åren 1927—1945

Uno Söderbergs bild presenterad i New York Times inför hans 60-årsdag.

Den 19 februari 1926 skrev Sveriges Filatelist Förenings styrelse till Kungl. Generalpoststyrelsen och anhöll att en särskild expedition för frimärkssamlare skulle öppnas vid centralpostkontoret. Ärendet remitterades till förste intendenten friherre Joh. Rudbeck, som däröver avgav yttrande den 2 mars. Styrelsen skrev 1927 till postverken i Norge och Danmark för att inhämta upplysningar om vad man i dessa länder åtgjort i detta hänseende. Norge hade då ännu ej fått sin expedition, men Danmark hade redan den 1 november 1926 öppnat sitt »Postvæsenets Salgskontor for Frimærkesamlere» och kunde lämna detaljerade upplysningar om organisationen. Något beslut fattades emellertid ej den närmaste tiden, enär poststyrelsen först ville göra sig underrättad om huru den i december 1921 i Washington inrättade frankoteckensexpeditionen för samlare eller, som den på amerikanska kallas »Philatelic Agency», arbetade och huru det ekonomiska resultatet utfallit. Friherre Rudbeck fick i juni 1926 i uppdrag att ordna och utställa svenska bandfrimärken vid frimärksutställningen i New York i oktober 1926 samt att i samband därmed studera »Philatelic Agency» i Washington. I en skrivelse daterad den 15 januari 1927 avlämnade Rudbeck en redogörelse för sina iakttagelser under studieresan. Med stöd av de uppgifter som sålunda inhämtats från Danmark och Amerika förordade friherre Rudbeck inrättandet av »en särskild expedi-

tion för försäljning av frankotecken till samlare inom posthuset vid Vasagatan». Den 25 februari 1927 föredrogs ärendet på nytt i generalpoststyrelsen och »beslöt Styrelsen nu, att en dylik expedition skulle försöksvis anordnas».

I de föreskrifter som utarbetades i anledning av detta beslut heter det bl. a. »Postverkets Frankoteckensexpedition för samlare skall hava till uppgift att försälja till samlare och återförsäljare kurserande svenska frankotecken. Oberoende av föreskrift i Postreglementet I, Allmänna bestämmelser § 10 mom. 2 må, på därom framställd begäran, frankotecken, som inköpts vid expeditionen, makuleras med expeditionens datumstämpel.»

Det var avsett att expeditionen skulle öppnas den 1 maj 1927, men så kom ombygget av Centralposthuset hindrande emellan. Lämplig lokal stod ej att uppleta. Först i december 1927 öppnades expeditionen i en tillfällig lokal i posthuset Lilla Nygatan 6. Till föreståndare för expeditionen utsågs förste postassistenten Uno Söderberg på poststyrelsens andra byrå.

Redan efter en månad kunde till styrelsen inberättas att försäljningen gått så bra, att över 20 000 kronor influtit.

En hel rad av framställningar gjordes nu av föreståndaren till poststyrelsen. Den 6 december 1927 bifölls en framställning om, att av varje tryckupplaga skulle från frimärkstryckeriet avläggas ett väl centrerat paket frimärken för PFFS:s räkning. På så sätt skulle samlarna få vackra exemplar och vad som var lika viktigt eller än viktigare, specialsamlare kunde få nyanser från de olika tryckupplagorna och tidsuppgifter för dessa upplagor. Många äro de samlare, som voro ute i tid och kunnat i sina album lägga upp strip av de olika valörernas många nyanser. Många äro även de, som genom detta arrangemang blivit ivriga förespråkare för våra svenska bandfrimärken. Av de nyanser, som de första åren kunde erhållas genom PFFS, finnas numera många ej att köpa och betinga i varje fall höga priser.

På förslag av föreståndaren beslöt poststyrelsen den 24 januari 1928 att skriva till Internationella Byrån i Bern och begära uppgifter om vilka länder inom Postunionen som inrättat särskilda frimärksförsäljningsställen för samlare. Den 3 mars skrev Union Postale Universelle till samtliga länder med begäran om uppgifter. Dessa uppgifter infördes sedan i byråns cirkulärsamling, varjämte försäljningslistor, kataloger o. s. v. inkommo till PFFS. Med flera av dessa frimärksförsäljningsställen ute i världen har föreståndaren för PFFS stått i livlig kontakt samt vid flera tillfällen besökt byråerna i Oslo, Köpenhamn, Berlin, Prag, Paris och Washington och därvid studerat deras bokförings- och försäljningsmetoder. Detta samarbete har varit fruktbringande och nyttigt för expeditionens verksamhet och för frimärkssamlandet i dess olika grenar.

Många av de helsaker och frimärken, som kunde försäljas från PFFS under de första månaderna, voro verkliga rariteter och det blev ett så stort intresse för dem, att Kungl. Generalpoststyrelsen efter därom gjord framställning bemyndigade föreståndaren att begränsa effektueringen av rekvisitionerna, med andra ord man måste gripa till ransonering för att märkena och helsakerna skulle kunna delas rättvist åt så många köpare som möjligt och jobberi förhindras.

Vid många postkontor i landsorten funnos i förrådet frimärken av äldre datum, som lämpligen borde försäljas genom PFFS. I skrivelse den 3 februari 1928 föreslog därför föreståndaren att poststyrelsen skulle anmoda postdirektörerna att vid inspektioner av postanstalter låta till frimärksförrådet inleverera äldre märken, som ej räknades till gängse kursrande typer och som skulle kunna vara önskvärda för samlare. Denna framställning biföll styrelsen den 7 februari. En hel del frimärken såsom 5 kr posthus och 1911 års märken typ Gustaf V kommo nu fram på PFFS:s disk till glädje för samlarna.

Den 19 juli 1928 skrev jag till chefen för poststyrelsens andra byrå om försäljning genom PFFS av postverkets frimärksmakulatur. Redan i maj samma år hade jag bragt denna sak på tal. Nu upptogs frågan till behandling och en undersökning verkställdes, i vilken jag tog verksam del. Sålunda bearbetades 2 200 kilo frankerade paketadresskort. Av dessa framställdes 415 kilo »klipp». Varje kilo »klipp» innehöll omkring 2 400 märken. Av dessa voro omkring 50 stycken sönderskurna. Klippes större bitar av korten för att undvika sönderskärningen av märkena, sjönk antalet märken till omkring 1 800 per kilo. Köparna få nu omkring 2 400 frimärken, vilket har ansetts förmånligare. Vid undersökningen kom emellertid en viktig faktor till synes. Det undersökta och bearbetade partiet innehöll ostämplade frimärken till ett värde av 276: 80 kronor eller för 12: 58 kronor per 100 kilo hel vara, förutom lika mycket ytterst svagt stämplade frimärken. Vid utbud av frankerad makulatur hade anbuden hållit sig till omkring 12 kronor per 100 kilo. På grund av undersökningens resultat beslöt poststyrelsen den 29 juli 1930 att försäljning av frimärkt makulatur skulle ske genom PFFS och fastställdes priset till 5 kr per kilo. Vid bearbetningen av materialet skulle ostämplade frimärken avskiljas och stoppas ned i en slags sparbössa för att senare brännas. Någon rabatt vid större köp skulle ej beviljas.

Försäljningen tog god fart omedelbart. Under tiden augusti—december 1930 såldes för 22 575 kronor. Ett glänsande resultat ekonomiskt. Detta första år innehöllo askarna också mycket goda märken, såsom postkongressmärken från 1924 och bandfrimärken från de tidigare åren. Köparna voro ivriga och glada. Givetvis uppträdde även kverulanter, men sådana

undgår man tyvärr aldrig, vad som än göres och hur billigt priset än sättes. Emellertid har efterfrågan på frimärksmakulaturen stigit för varje år, trots det att priset reglerats uppåt med den stegrade efterfrågan. Innevarande år var hela tillgången — omkring 6 000 kilo från år 1939 — slutsåld redan vid januari månads utgång, således på en månad, varför alla senare inkomna rekvisitioner jämte pengar måst sändas tillbaka. Först den 1.1.1944 kunna nya rekvisitioner mottagas.

I juni 1928 utgav poststyrelsen en serie frimärken till högtidlighållandet av konungens 70-årsdag. Detta märke hade tecknats av professor Hjortzberg och på förslag av friherre J Rudbeck fick postverkets stämpelgravör Sven Ewert göra en provgravering av märket. Denna utföll så väl att gravyren godkändes. Från denna tid har Sven Ewert graverat samtliga märken utom Ling- och Folkskolemärkena, vilka han på grund av bristande tid ej kunnat utföra. Då 70-årsmärkena utkommo, utsändes från PFFS reklamtryck med bilder av märkena i färgtryck samt text på svenska, engelska, franska och tyska. Reklamtryckets märken voro i samma storlek som originalen, varför »kuriosa-samlare» togo sig före att frankera brev med reklammärkena, försiktigtvis med äkta märken vid sidan. Några av dessa reklamtryck blevo sannolikt stämplade. Något värde kan i varje fall ett sådant stämplat tryck aldrig få enligt min mening, ty ingen verklig filatelist samlar sådant och vilket filatelistiskt intresse skulle det fylla. Att söka åstadkomma rariteter kan för övriga komma upphovsmannen att bittert ångra sig, varpå finnas många exempel. En herre klippte bort de stämplade delarna av två begagnade 20-öresfrimärken. De ostämplade delarna av de båda märkena passades ihop till ett komplett märke och sattes på brev som postades. Det skulle bli en fin kuriosa. Goda ögon måste den postman haft, som upptäckte förfalskningen och gjorde anmälan. Som avsändaren kunde uppspåras, blev det polisanmälan och straffet uppmättes enligt strafflagen kap 12 paragraf 7 till sex månaders straffarbete, dock villkorlig dom.

Den 7 november 1933 föreslog föreståndaren för frankoteckensexpeditionen att bandfrimärkenas valörer 5, 10 och 15 öre, som ditills tillhandahållits endast i häften, skulle tryckas i kartor för samlarnas räkning och tillhandahållas genom PFFS. Häftenas perforering hade varit föremål för upprepade klagomål och det hade varit mycket svårt att få ett välcentrerat och väl perforerat 4-sidigt tandat frimärke av dessa valörer. Poststyrelsen biföll denna framställning. Då postverket 1939 inköpte en maskin för tillverkning av frimärkshäften, upphörde de 4-sidigt tandade märkena och ersattes av de 3-sidigt tandade. Den gamla dåliga »rundperforeringen» ersattes med den vida bättre »plattperforeringen».

Frankoteckensexpeditionen blev under första arbetsåret mycket omskriven i tidningarna och intervjuer förekommo i Stockholms alla dagliga tidningar, vilket gjorde expeditionen känd över hela landet. Samlare i landsorten kommo i allt större antal på besök i PFFS:s försäljningslokal för att göra inköp och bekanta sig med föreståndaren och framställa sina önskemål. Många äro de samlare i landets alla delar från denna tid som av expeditionens personal räknas som kära vänner och med vilka föreståndaren ligger i en livlig och givande brevväxling om våra bandfrimärken.

Uno Söderberg vid hyllning på 65-årsdagen.

Frankoteckensexpeditionen verksamhet har stundom varit förlagd utom Stockholm. På förslag av postdirektören i Linköping bestämde sålunda generalpoststyrelsen att en filial av PFFS skulle hållas öppen under tiden 20 juni—5 augusti 1928 på utställningen i Jönköping, vilken framställning poststyrelsen biföll den 5 juni. Under årens lopp har PFFS vidare haft filialer vid frimärksutställningar i Göteborg, Borås, Uppsala och Stockholm. Vid utgivandet av nya frimärken har PFFS:s verksamhet tillfälligtvis förlagts till Arboga 1935, till Vadstena 1941 och till Köping 1942. Då

Den 13 Jan. 1435
öppnades I ARBOGA
den första
SVENSKA RIKSDAGEN

Riksdagsjubileet firades med specialstämplor i Arboga och Stockholm.

Skansenmärkena och Skyttmärkena utgavos år 1941 resp. 1943 bemanades en fältpostbil av personal från PFFS. Från denna bil såldes frimärken på Skansen resp. Stora skuggan, Räcksta och Kaknäs.

För att stimulera intresset för de svenska bandfrimärkena har poststyrelsen efter förslag från PFFS låtit utarbeta instruktiva och rikt illustrerade handböcker om desamma. Dessa böcker hava haft en strykande åtgång och några av dem äro utgångna. En av dessa böcker var skriven på tyska språket, då det var omöjligt för föreståndaren att i brev hinna besvara alla de ingående förfrågningar, som inkommo från i utlandet boende specialsamlare av svenska frimärken. Den tyska upplagan slutsåldes på ett år. För att sprida kännedom om PFFS:s verksamhet och om de svenska frimärkenas tillblivelse har föreståndaren besökt filatelistiska sammanslutningar i Stockholm och landsorten. Dessa besök hava varit mycket givande, enär missuppfattningar om expeditionen kunnat rättas till och en personlig kontakt nåtts med de kunder, som i åratal stått i skriftväxling med föreståndaren. Under diskussioner och samtal vid dessa sammankomster hava många samlare entusiasmerats för bandfrimärkena. Man behöver bara visa en vackert uppsatt och beskriven samling bandfrimärken för att förstå huru mycket mera givande en sådan samling av dessa märken är än en samling av våra äldre frimärken, som, även om märkena äro vackert tecknade, lämna en modern sakkunnig samlare ganska oberörd på grund av det ytterligt enkla trycket. Givetvis äro de första svenska frimärkena kära för de äldre samlarna, ty de ha ålderns patina över sig och de locka

Flygpoststämplor av modernt snitt som genomfördes efter förslag av Söderberg.

fram minnen från den tid, då samlandet ännu låg i sitt första utvecklingsstadium. Dessutom hade de kanske för den ekonomiskt burgnare samlaren sin speciella tjusning.

Vid sidan av arbetet för att popularisera samlandet av våra svenska bandfrimärken har PFFS verksamt deltagit i att öka intresset för samlandet av hela brev, vilkas frimärken varit stämplade med minnestämplor. Redan 18 juni—3 september 1928 då försök gjordes med nattpostflygning Stockholm—London, mottog PFFS försändelser för beford-

ran med denna lägenhet och avstämpling med flygpostkupéns båda specialstämplor. Samma år gjorde M/S Kungsholm sin jungfruresa Göteborg—New York och föreslog PFFS att brevposten till USA skulle förses med särskild stämpel under denna färd, vilket också skedde.

Många stilfulla luftpoststämplor har poststyrelsen efter förslag från PFFS låtit komma till användning. I april 1929 beslöt styrelsen således »att särskilda datumstämplor av metall skulle vid postkontoret i Kalmar och PFFS användas för avstämpling av postförsändelser, avsedda att befordras med flygplan å linjen Stockholm—Kalmar—Stettin—Berlin—Wien.» Förutom text angivande flygsträckan hade Stockholmsstämpeln en bild av Stockholms slott och Kalmarstämpeln en bild av Kalmar slott. I mars 1929 tillkom stämpeln med text »Nattflygning Malmö—Amsterdam». I maj 1929 fick PFFS en stämpel för försändelser som skulle befordras å linjen »Stockholm—Helsingfors—Reval». I juni 1929 bidrog poststyrelsen genom PFFS till att insamla omkring 25 000 kronor till den Atlantflygning, som trafikflygaren Albin Ahrenberg planerade. Brevet kommo visserligen ej längre än till Grönland med Ahrenbergs plan, men de blevo vidarebefordrade till New York, och där avstämplade och kommo så småningom vederbörande tillhanda.

Under åren 1932—1937 var en sjöpostexpedition (Sjp 70) inrättad ombord på Svenska Amerikalinjens fartyg vid deras kryssningar till olika

---

Posted on board m/s Gripsholm
between
MALAGA and SOUTHAMPTON
Swedish Sea Post Office 70

Även sjöpoststämplor användes för att öka intresset för att samla brev.

världsdelar. Postexpeditionen var utrustad med synnerligen vackra stämpelar, vilka väckte samlarnas livliga intresse.

Den första sk »första-dagsstämpeln» såg dagens ljus i samband med ut-sändandet av »Lützenfrimärken» den 1 och 6 november 1932. Allt sedan dess ha nya emissioner frimärken presenterats för allmänheten med en specialstämpel å de försändelser, som utgivningsdagen postbehandlats å PFFS. Många samlare återfinner med glädje i sina album brev frankerade med t ex riksdagsfrimärkena, stämplade i Riksdagshuset 10.1.1935 och i Arboga 13.1.1935 o. s. v.

Av alla jubileer minns jag helst Postens 300-års jubileum den 30 februari 1936. Aldrig tidigare har väl svenska postverket givit ut en vackrare och mer intressant frimärksserie än vid detta tillfälle och aldrig tidigare har intresset för nya svenska frimärken varit större. Hela världen köpte dessa frimärken. Det hände t. o. m. att en samlare ringde upp mig från Washington och bad mig ej glömma hans beställning. Sådant är roligt och sådant skänker glädje åt arbetet.

Den något avvaktande eller rent av ogillande ställning som under första året av PFFS:s verksamhet intogs av mera affärsbetonade samlare och frimärkshandlare, enär man i PFFS såg en konkurrent, ändrades mycket snart och nu torde det väl knappast finnas någon av dessa, som icke lärt inse, att genom de initiativ, som utgått från PFFS, intresset för frimärken ökats och även deras omsättning i samma mån stegrats.

Ja, tacksamt har arbetet i PFFS varit, först och främst därför att »kundkretsen» är den trevligaste och tacksammaste en posttjänsteman kan önska sig.

Många gånger har det erfordrats bara en mycket liten tjänst utöver det som varje trafikant har rätt att fordra för att man vunnit en glad köpare och en god vän. Vad som vidare har berett mig tillfredsställelse är att expeditionen arbetat sig upp från ett obetydligt försök till ett företag, som är känt bland hela världens samlare och vars omsättning ständigt ökas.

Att nedlägga pengar på våra svenska ostämplade frimärken är intet annat än att så att säga växla pengar, ty de ostämplade märkena hava alltid sitt nominella värde. Härtill kommer att många stiga avsevärt i värde. Man kan utan överdrift säga att frimärkssamlaren är en modern sparare. Han anförtror sina pengar åt staten mot frimärken som säkerhet och får i de flesta fall vid försäljningen en god ränta på sina pengar, och skulle han inte sälja dem, vilket mycket sällan en verklig filatelist gör, har han så mycken sann glädje då han, glömmande livets bekymmer, sitter med ivriga händer ordnande sina märken, att denna fröjd är väl värd den lilla ränteförlust han möjligen kan göra. Bliv därför frimärkssamlare.

Berit Larsson.

NÅGRA REFLEXIONER I ANSLUTNING TILL AKTUARIE
UNO SÖDERBERGS FÖREDRAG OM PFFS:s VERKSAMHET

Under min tjänstgöringstid vid Postens Filateliavdelning PFA har jag vid ett flertal tillfällen tagit del av Uno Söderbergs förslag och promemorior och beklagat att jag aldrig fick träffa denne entusiastiska, ja, man kan nästan säga dynamiska personlighet.

Redan som skolflicka läste jag hans artiklar om svenska frimärken i dagspressen utan att i den mest avlägsna dröm ha en tanke på att en gång bli hans efterträdare.

Uno Söderberg föddes 1880 och var således 47 år när PFFS började sin verksamhet. Han ägnade sig under alla åren fram till pensionsåldern med stort intresse och entusiasm åt sin avdelning.

Ibland har jag tänkt på vilken upplevelse det skulle vara att tillsammans med honom gå igenom verksamheten, diskutera våra problem och visa hur rätt han hade i sina »visioner» om bl. a. frimärksintressets breddning. Vi skulle då även återfinna många av hans gamla vänner bland kunderna. Ja t. o. m. hans äldsta medarbetare, fröknarna Metall och Stenfelt, är ännu kvar i aktiv tjänst. Under årens lopp har de givit oss »nykomlingar» många lärdomar och vi har fått höra glada minnen från »Söderbergs tid».

Det föredrag som nu publiceras i Postryttaren hölls sannolikt 1942—1943. Det är därför ganska naturligt att göra en jämförelse med PFFS då och PFA nu med en tidsdifferens på ca 30 år.

Den internationella inriktningen och de personliga kontakterna med samlare inom och utom landet har varit genomgående drag under årens lopp.

Aktuarie Söderberg hade under de första åren vissa svårigheter att kämpa med både inom Postverket och i förhållandet till frimärkshandeln. Stockholmarna ansågs dessutom gynnade i fråga om frimärksköp jämfört med övriga landet.

På dessa områden har en märkbar förändring ägt rum. Inom Postverket har den gamla »diversehandeln» blivit en avdelning att räkna med och samarbetet med frimärkshandeln är både inrikes och utrikes mycket gott. Tack vare bl. a. filatelikassor i Göteborg och Malmö, portofrihet, abonnemangsrörelse och informationsmaterial har köpen underlättats även utanför Stockholm.

En av de äldre föreskrifterna som gällt ända fram till 1972 är bestämmelsen angående ensamrätt för PFA att stämpla lösa frimärken. Enligt cirkulär Filateli 1972: 20 är det t. ex. numera tillåtet att få sitt eget postkontors stämpel i ett frimärkshäfte.

Verksamheten vid Klippexpeditionen fortgår ännu. Naturligtvis har smärre ändringar och försök till rationaliseringar ägt rum. Mängden klipp har växlat mellan 6 000—8 000 kg och anbudsbeloppen har varierat i hög grad. Lägsta och högsta anbudet 1972 och 1973 var t. ex. 339: — kr och 1 065: — kr resp. 250: — kr och 1 050: — kr för tre kilo.

Uno Söderberg talar gärna om världsvida kontakter. Det skulle säkert glädja honom att veta att Frimärksavdelningen nu har försäljningsrepresentanter i USA och Tyskland och att annonsering om svenska frimärken sker inte bara i Europa och Amerika utan även i Australien och Japan.

Det är en förmån att konstatera att inte endast entusiasmen och arbetsglädjen utan även de personliga kontakterna med kunderna följt jämsides med utvecklingen från de två rummen vid Bryggargatan 11 till kontorslandskapet vid Sveavägen och försäljningslokalen vid Vasagatan.

Berit Larsson

PFA:s nya lokal vid Vasagatan invigdes den 15 oktober 1973.